

ХУЛОСАИ

Шурои диссертатсионии 6D.KOA-036-и назди Донишгоҳи байналмилалии забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода аз рӯи ихтисоси 10.02.19 - Назарияи забон барои дарёфти дараҷаи илми номзади илм

Парвандаи аттестатсионии № _____

Қарори Шурои диссертатсионӣ аз 23.09.2023, №23

Дар бораи сазовор донистани Юсупова Бибиҷон Ғаниҷоновна, шаҳрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои дарёфти дараҷаи илми номзади илм аз рӯи ихтисоси 10.02.19 – Назарияи забон

Диссертатсияи Юсупова Бибиҷон Ғаниҷоновна дар мавзӯи «**Ҷойгоҳи ҷумла дар низоми наҳви забон (бар мабноси романи “Фирдавсӣ”-и Сотим Улуғзода)**» барои дарёфти дараҷаи илми номзади илм аз рӯи ихтисоси 10.02.19 – Назарияи забон дар ҷаласаи Шурои диссертатсионии 6D.KOA-036 назди Донишгоҳи байналмилалии забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода (734019, шаҳри Душанбе, кӯчаи Муҳаммадиев 17/6: фармоиши Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3-юми март соли 2022, таҳти №90/шд) аз 24-уми июни соли 2023, суратмаҷлиси № 16 ба ҳимоя қабул гардидааст.

Юсупова Бибиҷон Ғаниҷоновна 9 март соли 1972 дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар оилаи хизматчи таваллуд шудааст. Солҳои 1979-1989 дар муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии №7 ба номи Ю.А.Гагарини шаҳри Конибодом таҳсил карда, пас аз хатми он ба Университети давлатии Тоҷикистон ба номи В.И. Ленин (ҳоло Донишгоҳи миллии Тоҷикистон) дохил шуда, онро соли 1994 хатм намудааст.

Юсупова Бибиҷон Ғаниҷоновна фаъолияти меҳнатиашро аз лаборанти кафедраи психологияи Донишгоҳи миллии оғоз намуда, сипас дар шӯбаи дастхатҳои Институти шарқшиносӣ фаъолияти худро идома додааст. Солҳои 1995-1999 ба ҳайси омӯзгори забон ва адабиёти тоҷики мактаби №42 ва солҳои 2000-2001 дар литсейи аграрӣ-техникии шаҳри Конибодом фаъолият кардааст. Солҳои 2001-2006 дар муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии №8-и ноҳияи И. Сомонии шаҳри Душанбе ба ҳайси омӯзгори забон ва адабиёти тоҷик фаъолият намудааст. Солҳои 2006-2016 ба тариқи гузариш ба муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии № 92 дар ноҳияи Сино ҳамчун омӯзгори фанни забон ва адабиёти тоҷик фаъолиятро идома додааст. Аз солҳои 2016 то 2021 дар муассисаи мазкур дар вазифаи ҷонишини директор оид ба таълим адои вазифа намудааст. Бо Ифтихорномаҳои Вазири маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон, раиси ноҳияи Сино, Сарраёсати маорифи шаҳри Душанбе, Кумитаи иттифоқи ҷавонони Тоҷикистон, Ҳизби халқи демократии Тоҷикистон ва дахҳо сипосномаҳои мақомоти қудратӣ сарфароз гаштааст. Аълоҷии маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад.

Бо роҳбари доктори илми филология Гулназарзода Жило Бурӣ дар мавзуи «**Чойгоҳи ҷумла дар низоми наҳви забон (бар мабнои романи «Фирдавсӣ»-и Сотим Улуғзода)**» ба пажӯҳиши илмӣ машғул шудааст.

Диссертатсия дар кафедраи забони тоҷикии Донишгоҳи байналмилалии забонҳои хориҷии **ба номи Сотим Улуғзода** иҷро шудааст.

Роҳбари илмӣ: доктори илмҳои филологӣ, профессор Гулназарзода Жило Бурӣ

Муқарризи расмӣ:

Юсупова Зарина Розиковна - доктори илмҳои филологӣ, профессори кафедраи забон ва адабиёти руси Донишгоҳи давлатии Бохтар;

Амлоев Аминҷон Ятимович - номзоди илмҳои филологӣ, муаллими калони кафедраи забони тоҷикии Донишгоҳи (славянии) Россия ва Тоҷикистон, ба диссертатсия тақризи мусбат доданд.

Муассисаи пешбар – Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ дар тақризи мусбати худ, ки аз ҷониби мудирӣ кафедраи назария ва амалияи забоншиносии Донишгоҳи мазкур, номзоди илми филологӣ Курбонов Мачид Абдулхамидович ва устодони кафедраи мазкур профессор Гадов Нурхон, котиби илмии ҷаласа Юсупов Шохин Раҳимбердиевич бо имзо ва аз ҷониби ректори ин муассиса, доктори илми таърих, профессор Ибодуллозода Аҳлиддин Ибодулло тасдиқ шудааст, қайд менамояд, ки диссертатсияи **Юсупова Бибиҷон Ғаниҷоновна** кори баанҷомрасида ва мувофиқи талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон таълифгардида буда, ба талаботи бандҳои 31-35-и Тартиби додани дараҷаи илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ ва муаллифи он сазовори дараҷаи илмии номзоди илм аз рӯи ихтисоси 10.02.19-Назарияи забон мебошад.

Вобаста ба мавзуи диссертатсия докталаби дараҷаи илмӣ 7 мақолаи илмӣ ба нашр расонидааст, ки аз ин миқдор 4 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷоп шудаанд. Маводи интишоргардида нуктаҳои асосӣ, натиҷаҳо ва мазмуни диссертатсияро инъикос намуда, саҳми шахсии муаллифро собит менамоянд.

Муҳимтарин интишороти муаллиф аз рӯи мавзуи диссертатсия:

а) Мақолаҳои, ки дар нашрияҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷоп шудаанд:

[1-М]. Эгамбердиева, Б.Ғ. Ҷумлаҳои содаи яктаркиба дар романи «Фирдавсӣ»-и Сотим Улуғзода / Б.Ғ. Эгамбердиева // Паёми Донишқадаи забонҳо. Силсилаи илмҳои филологӣ, педагогӣ ва таърих. – Душанбе, 2021. – №3 (43). – С. 79-84. ISSN 2226-9355

[2-М]. Эгамбердиева, Б.Ғ. Ҷумлаи содаи дутаркиба ва вижагиҳои он дар романи «Фирдавсӣ»-и Сотим Улуғзода / Б.Ғ. Эгамбердиева // Паёми Донишқадаи забонҳо. – Душанбе, 2021. – №4(44). – С.85-91. ISSN 2226-9355

[3-М]. Эгамбердиева Б.Ғ. Ибораҳои исмии изофӣ ва вижагиҳои корбурди онҳо дар романи «Фирдавсӣ»-и Сотим Улуғзода / Б.Ғ. Эгамбердиева // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ. – Душанбе, 2022. – №6-2(101). – С. 148-153. ISSN 2219-5408

[4-М]. Гулназарзода Ж.Б., Юсупова Б.Ғ. Муқоисаи афкори забоншиносии русу тоҷик дар баҳши наҳви забоншиносӣ / Ж.Б. Гулназарзода, Б.Ғ. Юсупова // Паёми Донишгоҳи забонҳо. Силсилаи илмҳои филологӣ, педагогӣ ва таърих. – Душанбе, 2023. – №1(49). – С. 5-12. ISSN 2226-9355

II. Мақолаҳои муаллиф дар маҷмуаҳо ва нашрияҳои дигари илмӣ:

[5-М]. Эгамбердиева, Б. Нависандаи ормонӣ / Б. Эгамбердиева // Маҷмуаи мақолаҳои илмӣ-оммавӣ: “Улуғзода вафодори Ватан буд” / Мураттиб Абдурауф Муродӣ. – Душанбе, 2021. – С.82-85.

[6-М]. Юсупова Б.Ғ., Тобишҳои маъноии ҷумлаи пайрави шарт дар романи “Фирдавсӣ”-и Сотим Улуғзода / Б.Ғ. Юсупова // Забон – ҳастии миллат (маҷмуи мақолаҳои конференсияи байналмилалии “Рушди забони адабии тоҷик дар замони Истиқлол: мушқилот ва дурнамо”, 15-уми июни соли 2022. Қисми 1. Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, 2022. – С. 209-216

[7-М]. Юсупова Б.Ғ Ҷумлаи мураккаби тобеъ бо пайрави муайянкунанда дар романи “Фирдавсӣ”-и Сотим Улуғзода / Б.Ғ. Юсупова // Маводи конференсияи илмӣ-амалии ҳайати профессорону омӯзгорон, докторантону магистрантон ва донишҷӯёни ДДЗТ ба номи С.Улуғзода таҳти унвони “Таҳқиқи масъалаҳои муҳимми илмҳои гуманитарӣ, ҷомеашиносӣ ва дақиқ дар шароити бисёрфарҳангии таҳсилот”(11.04.2022-16.04.2022). – Душанбе, 2022. – С. 21-24.

Ба автореферати диссертатсия аз ҷониби шахсони зерин тақризҳо навишта шуда, ба Шурои диссертатсионӣ ворид шудаанд:

1. Тақризи доктори илмҳои филологӣ, профессори кафедраи забони тоҷикии Муассисаи давлатии таълимии “Донишгоҳи давлатии Хуҷанд ба номи академик Бобочон Ғафуров” Ҳасанзода Абдучамол Ашраф мусбӣ буда, ба автореферат ду эрод гирифтааст:

А). Адабиёти истифодашуда ҳар хел: гоҳ дар ҳошия, гоҳ дар дохили матни автореферат (с.15) зикр гардидааст.

Б). Рисола бо забони хуби илмӣ таълиф шудааст, бо вучуди ин, дар саҳифаҳои алоҳидаи он ғалатҳои имлоӣ (душ, қаламкаш с.4,15), китобат (6,15), инчунин як қатор ибораву ҷумлаҳои услубан хато (3,4,5,9,11) мушоҳида шуданд, ки бархе аз онҳо бар асари тарҷума содир гардидаанд.

2. Тақризи номзади илмҳои филологӣ, директори маркази омӯзиши “Мақтаби давлатдорӣ Эмомалӣ Раҳмон”-и Академияи идоракунии давлатии

назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Назира Амирбекова мусбӣ буда, ба автореферат эрод надорад.

3. Такризи дотсенти кафедраи забоншиносӣ ва таърихи забони Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ Абдусамадзода Эраҷ Абдусамад мусбӣ буда, ба автореферат 3 эрод гирифтааст:

А). Беҳтар мебуд, агар мақсади таҳқиқот каме васеътар шарҳ дода мешуд.

Б). Дар банди дараҷаи таҳқиқи мавзӯи илмӣ, асосҳои назариявӣ ва методологии таҳқиқоти диссертатсионӣ ва дигар қисматҳои, ки зикри номи муҳаққиқони соҳа меравад, бо нишон додани соли нашри осори онҳо дар қавсайн ба манфиати кор мебошад.

В). Дар автореферат камбудииҳои техникӣ низ вомехӯранд, ки ислоҳи онҳо дар беҳтар гардидани мазмуну муҳтавои автореферат мусоидати амиқ хоҳад кард.

4. Такризи дотсенти кафедраи филологияи тоҷик ва забонҳои шарқи хориҷаи Донишгоҳи давлатии Самарқанд ба номи Шароф Рашидов, доктори фалсафа оид ба фанҳои филология (PhD) Раҳимкулов Ғайрат Норқўҷқорович мусбӣ буда, ба автореферат 3 эрод гирифтааст:

А). Дар қорбурди истилоҳи забоншиносӣ дар диссертатсия ягонагӣ нест: ҳам аврупоӣ (суффикс, префикс, морфема) ҳам истилоҳоти тоҷикӣ (пешвинд, пасванд) ба назар меерасад;

Б). Дар диссертатсия такрори фикр мушоҳида мешавад (ниг.саҳ.37, 39 46, 86, 89);

В). Дар диссертатсия ҷо-ҷо ғалатҳои имлоӣ, китобат ва услубӣ ба назар мерасанд (ниг.с.4,6, 10, 15, 67, 78)

Муқарризон дар баробари муайян намудани баъзе эроду норасоииҳои автореферати диссертатсия (тоҷикӣ ва русӣ) аҳамияти ҷанбаҳои назариявӣ амалӣ ва навоариҳои рисолаи илмӣ, инчунин, дастовардҳои илмии муаллифи диссертатсияро таъкид карда, ӯро барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 10.02.19 – Назарияи забон сазовор донистанд.

Муқарризон ва муассисаи пешбар бо назардошти муқаррароти бандҳои 67-70 ва 74-75-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми соли 2021, таҳти № 267 тасдиқ шудааст, интиҳоб ва таъин гардидаанд. Интиҳоби муқарризони расмӣ ва муассисаи пешбар ба он асоснок мегарданд, ки онҳо мутахассисони бевоситаи соҳаи забоншиносӣ буда, дар қорҳои илмӣ таҳқиқоти ғаболона иштирок менамоянд ва дар ин самт асару мақолаҳои зиёде таълиф кардаанд, ки мазмуну муҳтавои онҳо ба мавзӯи диссертатсияи мазкур иртибот дорад.

Шури диссертатсионӣ қайд мекунад, ки диссертатсияи Юсупова Бибиҷон Ғаниҷоновна ба таҳқиқ ва омӯзиши ҷумла ва ҷойгоҳи он дар низоми наҳв (бар мабноси романи “Фирдавсӣ”-и Сотим Улуғзода) бахшида шуда, таҳлилу баррасӣ гардидааст.

Навгони илми таҳқиқот аз он иборат аст, ки бори нахуст дар илми забоншиносии тоҷик ҷойгоҳи ҷумла дар низоми наҳви забон бар маъноии романи “Фирдавсӣ”-и Сотим Улуғзода мавриди баррасӣ қарор гирифта, вижагиҳои он аз нигоҳи сохтор, воситаҳои алоқа ва тобишҳои маъноӣ таҳқиқ гардидааст. Дар диссертатсияи мазкур таҳқиқи сохторӣ ва маъноии ҷумлаҳои сода ва ҷумлаҳои мураккаб анҷом дода шудааст.

Вазифаҳои таҳқиқот дар боб ва фаслҳои рисола қомилан тадқиқ гардидаанд, ки мувофиқатии вазифаҳо ва ҳулосаҳо аз ин дарак медиҳанд.

Аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот. Омӯзиши вижагиҳои наҳвӣ барои муайян намудани забони асари бадеӣ ва таҳлил намудани хусусиятҳои гуногуни ҷумлаҳои сода ва мураккаб аҳамияти назариявиро амалӣ дорад. Пажӯҳиши вижагиҳои наҳвӣ дар забон дар заминаи осори адибон имкон медиҳад, ки маҳорати ҷумласозии нависандагон, тобишҳои маъноӣ ва тарзу воситаҳои гуногуни алоқа дар ҷумла ошкор карда шаванд. Аҳамияти назариявии таҳқиқот аз он иборат аст, ки маводи диссертатсия барои нишон додани вижагиҳои наҳвии забони адабии муосири тоҷик ва ба таҳқиқи ояндаи масъалаҳои ҷумлаи сода, ҷумлаи мураккаб ва ҳелҳои он аз нигоҳи равиши синхронӣ мусоидат мекунад.

Аҳамияти илмию амалии мавзӯ дар он ифода меёбад, ки бо таҳқиқи наҳв, ҳосатан, вижагиҳои наҳвӣ, баъзе вижагиҳои маъноӣ ва сохтори воҳидҳои наҳвии забони адабии тоҷик, ҷумлаи сода ва ҷумлаҳои мураккаби забон баррасӣ мегардад ва дар тақмили вижагиҳои наҳвии забоние, ки нақши ҳосса доранд, мусоидат мекунад. Дар заминаи таҳқиқ омода сохтани дастурҳо доир ба наҳв, андешаҳо доир ба хусусияти ҷумлаи сода, мураккаб ва ҳелҳои онҳо мумкин аст. Маводи таҳқиқот вобаста ба назарияи наҳви забон дар намунаи ҷумлаҳои сода ва мураккаб дастури омӯзишӣ шуда метавонад.

Ҳамзамон, натиҷаҳои бадастомада дар ҳалли як қатор масоили назариявии наҳви забон, аз ҷумла забони адабии муосири тоҷик мусоидат мекунад. Ҳамчунин, муқоисаи маводи таҳлилгардида барои муайян кардани раванди инкишофи воҳидҳои наҳв, ба мисли ҷумла ва ҳелҳои он дар насри тоҷик аҳамияти илмию амалӣ дорад. Низоми муайянгардидаи таҳлили наҳвии забони романи “Фирдавсӣ” барои таҳқиқоти минбаъдаи илмию назариявӣ дар ин самт метавонад ҳамчун асос ва замина хидмат намояд.

Дарачаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот. Эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқи диссертатсияро инҳо таъмин менамоянд: истифодаи заминаи методологӣ ва назариявии пажӯҳиш; таъҷиб ба маҷмуи усулҳои таҳқиқи вижагиҳои наҳвӣ, ки ба мавзӯ ва ҳадафҳои таҳқиқ созгоранд; таҳқиқи воситаҳои алоқа; таҳлили сохторию маъноии ҷумлаҳои сода ва мураккаб, ки дар фарзия ва ғояи пешбарандаи таҳқиқ ба миён гузошта шудаанд.

Дарачаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқотро сатҳи баррасии масъалаҳо, натиҷаҳои таҳқиқот, ки дар шакли мақолаҳои илмӣ дар маҷаллаҳои илмии тақризшавандаи ҚОА-и назди Президенти ҶТ нашр

шудаанд, хулосаҳои диссертант дар асоси манбаъҳои таҳқиқшуда собит менамоянд.

Мутобиқати диссертатсия бо шиносномаи ихтисоси илмӣ. Мазмуни таҳқиқи диссертатсионӣ ба масъалаҳои назариявии наҳви забон ва барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илми филология бо шиносномаи ихтисоси илмии 10.02.19 – Назарияи забон мувофиқат мекунад.

Саҳми шахсии довталаби дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот аз он иборат аст, ки дараҷаи омӯзишу таҳқиқоти илмии олимону муҳаққиқони ватанию хориҷӣ, асосу заминаҳои амалию назариявии таҳқиқи диссертатсиониро мушаххас намуда, усулҳои муосири таҳқиқи наҳвии ҷумлаҳои сода ва мураккабро истифода карда, ҷойгоҳи ҷумла дар низоми наҳви забон дар романи “Фирдавсӣ”-ро аз мавқеи диди наҳвӣ мавриди баррасии ҳамаҷониба қарор додааст. Муаллифи диссертатсия бо таъя ба маводи фаровони забоншиносон ва луғатномаю донишномаҳо муҳимтарин хусусиятҳои наҳви дар забон таҳқиқ намуда, таркиб ва сохтори ҷумлаҳои сода ва ҷумлаҳои мураккабро муайян кардааст.

Диссертант муаллифи 7 мақолаи илмӣ мебошад, ки аз ин 4 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи шомили феҳристи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр шудаанд.

Дар ҷаласаи Шурои диссертатсионии 6D.KOA-036 назди Донишгоҳи байналмиллалӣ забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода аз 23-юми сентябри соли 2023, № 23 дар бораи ба Юсупова Бибиҷон Ғаниҷоновна додани дараҷаи илмӣ номзади илм аз рӯи ихтисоси 10.02.19 – Назарияи забон қарор қабул карда шуд.

Ҳангоми гузаронидани овоздиҳии пинҳонӣ дар Шурои диссертатсионӣ 10 нафар иштирок доштанд, ки аз инҳо 6 нафарашон мутахассисон аз рӯи ихтисоси илмӣ диссертатсияи баррасишаванда мебошанд.

Дар овоздиҳӣ аз 11 нафар аъзои ба ҳайати Шурои диссертатсионӣ шомилбуда, 10 нафар овоз доданд: тарафдор – 10 нафар, муқобил – нест, бетараф – нест, бюллетенҳои безътибор – нест.

Раиси Шурои диссертатсионӣ,
доктори илмҳои филологӣ,
профессор

Турсунов Фаёзҷон Мелибоевич

Котиби илмӣ Шурои диссертатсионӣ,
номзади илмҳои филологӣ,
дотсент

Ҳасанова Шаъло Раҳмоновна

23-юми сентябри соли 2023